

PAPER DETAILS

TITLE: Nedîm'in Gazelleri Örnekleminde Alisilmamis Bagdastirmalar

AUTHORS: Nilüfer KARADAVUT

PAGES: 53-69

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2149648>

bitig

**MSKÜ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

bitig

**MSKU Journal of Faculty
of Letters and Humanities**

Sorumlu Yazar

Corresponding Author

Nilüfer KARADAVUT

Adres: Muğla Sıtkı Koçman
Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Türk Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı

e-posta:

niluferkaradavut@gmail.com

0000-0002-1214-9641

Gönderim Tarihi / Received

14.04.20121

Kabul Tarihi / Accepted

05.05.2021

Atıf / Citation

Karadavut, Nilüfer (2021),
“Nedîm’in Gazelleri
Örnekleminde Alışılmamış
Bağdaştırmalar”, *bitig Edebiyat
Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, s.
53-69.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Research Article

Nedîm’in Gazelleri Örnekleminde Alışılmamış Bağdaştırmalar

Unusual Projections in the Sample of Nedîm’s Ghazals

Öz

18. yüzyılın büyük şairi Nedîm, Klâsik Türk şiirinde Nedîmâne üslûbuyla tanınır. Bulduğu yeni imajlar, hayalleri ve şairlik yeteneğiyle edebiyatımızda ayrı bir yere sahiptir. Şiirlerinde günlük hayatla birlikte mahallî unsurlara da yer veren şair, Türkçenin ince nüanslarından faydalanarak söyleyişine renk katmak için, dilbilim araştırmalarının anlam çözümlemeleri içinde yer alan alışılmamış bağdaştırmalardan da yararlanır. Şairler sözü daha etkili kılmak amacıyla şiirde alışılmamış bağdaştırmalara sıkça yer verirler. Bu söyleyişler akla ve mantığa aykırı olduğu için gündelik dilde çok karşılaşılmayan ancak şiire zenginlik katan birleştirmelerdir. Nedîm de şiirlerinin pek çoğunda alışılmamış bağdaştırmaları estetik bir şekilde ve günlük dile has sözcüklerle gerçekleştirir. Klâsik Türk şiirine getirdiği yenilikler bağlamında söyleyişine kattığı alışılmamış bağdaştırmalar Nedîm’i etkili ve özgün bir şair konumuna yükseltmiştir.

Bu makalede, dilbilimsel bir yaklaşımla Nedîm’in gazellerinden seçilen beyitler örnekleminde anlamsal sapma olarak da kabul edilen alışılmamış bağdaştırmalar üzerinde durularak bu yapıların genelde Klâsik Türk şiirine, özelde ise Nedîm’in şiirlerine katkısı incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Nedîm, gazel, dilbilim, anlamsal sapma, alışılmamış bağdaştırmalar.

Abstract

The great poet of the 18th century, Nedim is known with his Nedimâne (Nedim like) style in the Classical Turkish poetry. He has a special place in our literature with the new images he found, his dreams and his talent in poetry. In order to colour his utterance by taking the advantage of nuances of Turkish, the poet, who also gives place to local elements along with daily life in his poems, makes use of unusual projections that take place in semantic analysis of linguistic studies. Poets often make use of unusual projections in the poetry so as to make their speech more effective. As these utterances are against wisdom and reason, they are not instances encountered in daily language but just combinations that enrich poetry. Likewise, Nedim puts these unusual projections in practice in many of his poems in an aesthetic way and with words unique to daily language. Unusual projections he included in his speech within the frame of the novelties he brought into Classical Turkish poetry promoted Nedim to the position of an influential and unique poet. In this article in the sample of the selected couplets from Nedim's ghazals, the unusual projections, which are also accepted as semantic deviations and the contributions of these structures to the Classical Turkish poetry in general and to Nedim's poems in a more specific sense will be examined with a linguistic approach.

Key words: Nedim, ghazal, linguistics, semantic deviation, unusual projections.

Giriş

İnsanı insan yapan en önemli özelliklerden biri olan dil, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden beri üzerinde durulan, araştırılan konuların başında gelir. Bunda dilin sanatta, bilimde, felsefede, ekonomide, günlük yaşamda kısaca yaşamın her alanında yer alması etkilidir. Dil, yüzyıllardır düşünce konusu olmasına rağmen dilin bir bilim dalı hâline gelmesi XX. yüzyılda gerçekleşir. Bu yüzyılda dilbilimi, “Dili, kendi içinde ve kendisi için inceleyen bir bilim.” (Saussure 1998: 21) olarak tanımlayan Ferdinand de Saussure, dilbilimin yöntemini oluşturur ve onun evrensel geçerlik taşımasını sağlayan ilkeleri belirler. F. de Saussure, dili göstergeler bütünü olarak ifade etmesinin yanında dil (langue) ve söz (parole) ayrımı üzerinden dilin toplumsal nitelikli, sözün ise bireysel nitelikli olduğunu belirtir (1998: 46). F. de Saussure'e göre dil, dil sistemine verilen adı, bir başka ifadeyle öğrenilen dili; söz ise dilin ferdî tarzda tasarrufunu ifade eder. Şerif Aktaş'a göre; “Mahiyeti bakımından insanın psikolojik ve sanat dünyasını ilgilendiren ifade unsurlarının ekserisi, başlangıçta Saussure'ün meşhur ayrımındaki 'söz' ün sınırları içerisinde düşünülecek cinstendir.” (1993: 15). Buna göre şiir söze dayandığı, şiirin gereği kelimeler ve çeşitli anlatım biçimlerini yansıtan cümleler olduğu için şiirin incelenmesi de her alandan önce dilbilimin yetki ve görevi alanı içine girer (Aksan 2013: 23). Şair dilin imkânlarını zorlayarak sanatsal bir söyleyişle şiirin anlam-imge-estetik birlikteliğini en yüksek seviyeye çıkarır (Abiç 2020: 150). Şiir dilinin daha iyi anlaşılması için bulunduğu bağlamlar içinde parçalanarak incelenmesi gerekir çünkü dildeki göstergeler genel olarak tek başına kullanılmazlar; tamlamalar oluşturarak, cümleler içinde yer alarak belli düşünce ve duyguları açıklarlar. Bu

doğrultuda şiir dilini dilbilgisel açıdan ele alarak ortaya koymak ve dile fark etme amacı güden bir bakış açısıyla bakmak ilginç sonuçlar elde etmemizi de sağlayacaktır.

Şiir dilinin nitelikleri incelendiğinde onun doğal dilden sapma olduğu görülmektedir (Aksan 2013: 53). Dilbilimin ve şiir incelemelerinin en önemli konularından biri olan sapmalar okuyucu üzerinde iz bırakan sanatsal yapılar olup daha çok çeşitli söz sanatlarında, benzetmelerde, imajlarda, yan anlamlarda vb. unsurlarda karşımıza çıkar. Dilin alışılmışın dışındaki kullanımı olarak ifade edilen sapmaları genel olarak sözcüksel, yazımsal, biçimbilimsel, sözdizimsel ve anlamsal sapma (alışılmamış bağdaştırmalar) şeklinde beş başlıkta sınıflamak mümkündür (Kul 2008: 374).

Şair, kelimelerin çok anlamlılığından yararlanarak, kelimelerin temel ve yan anlamları arasında ilgi kurarak, uzak ve yakın çağrışımlar sağlayan kelimeleri seçerek şiirde anlam katmanları oluşturur. Bütün bunlar şiiri zenginleştirmek, okuyucunun/dinleyicinin zihninde farklı tasarımlar uyandırmak içindir. Aynı zamanda şairin yaratıcılık yönüyle birleşen bu tarz kullanımlar şiir dilinin bir üst dil olarak algılanmasına neden olur. Oluşan bu üst dil içinde sapma başlığı altında değerlendirilen alışılmamış bağdaştırmalar şairin özgünlüğü elde etme arzusu, var olanı başka türlü ifade etmeye çalışması bakımından şiirde sıkça görülen yapılardır.

Aristoteles, “Alışılmamış sözcüklerin kullanılmasıyla bir dil gündelik ve kaba olmaktan kurtulur, yücelir. Alışılmamış sözcük deyince yalnızca yabancı sözcükleri değil, aynı zamanda mecazları, uzatılmış sözcükleri ve genel olarak da gündelik dilin dışında kalan şeyleri anlıyorum.” (Aksan 2013: 79) diyerek şiirdeki alışılmamış bağdaştırmalara dikkat çeker. Dilbilimciler bugüne kadar bağdaştırmalara değişik yaklaşımlarla değinmişlerdir. Ünsal Özünlü, şiir dilinde kullanılan ama günlük dilde alışılmamış olan bazı bağdaştırmaları Jakopson’un kuramı ışığında açıklar. Jakopson’a göre şiir dilinin en önemli yanı onun şiirsel işlevidir. Jakopson, şiir dilinin oluşmasında kullanılan sözcüklerin dizisel ve dizimsel iki ekseninde seçildiğini, şiir dilindeki dizgelerin seçim ekseninde bulunan dizisel sözcüklerle, birleştirme eksenindeki dizimsel sözcüklerin bağdaştırılması yoluyla yaratıldığını ifade eder (Özünlü 2001: 82).

Dilde iki türlü bağdaştırmadan söz edilebilir: 1. Alışılmış Bağdaştırma 2. Alışılmamış Bağdaştırma (Aksan 2009: 202-208). Bağdaştırma, “tamlama, deyim gibi söz varlığı içindeki öğeleri ve tümce ya da sözcükleri anlamlı, kabul edilebilir birimler hâlinde bir

araya getirmeye" (Aksan 1998: 83) denir. Alışılmış bağdaştırmalar, dilde yaygın olarak kullanılan ve bu kullanımdan ötürü yadırganmayan, herkesin bildiği bağdaştırmalardır. Dil kullanımında gönderen ve alıcı arasında mesajın anlaşılır şekilde aktarılması için dilin anlamsal mantığına uygun cümleler ve yapılar kurulması gerekir. Ancak şiir dili normal kullanımın dışına çıkarak kendi dil biçimini oluşturur. Bunun sonucunda şiir dilinde karşımıza alışılmamış bağdaştırmalar çıkar. Aksan, alışılmamış bağdaştırmaları, "Anlam belirleyicileri ve anlam ayırıcıları arasında uyum bulunmayan birleştirmeler." (1998: 83) olarak tanımlamaktadır. Toklu'ya göre alışılmamış bağdaştırmalar, gündelik dilden sapmaları, özgünlükleri, dilde ilk kez oluşturuluyor olmaları ve bireysellikleri ile alışılmış bağdaştırmalardan ayrılır. Şairler, sözcüklerin daha çok yan anlamlarından, uzak ve yakın çağrışımlarından, duygu değerlerinden yararlanarak sözcüğe değişik anlamlar yükler. Böylece metinde simgesel bir anlatım yaratılması ve okuyucunun etkilenmesi, onda değişik imge ve tasarımların uyandırılması amaçlanır (2003: 144-153). Bu sayede okuyucu/dinleyici şiirdeki kapalı anlamları çözerek kendi düşünce dünyasının sınırlarını aşacaktır.

Aksan da "Şiiri etkili kılan, onu insanda duygu pınarlarını akıtacak bir başka dile çeviren özelliklerden biri, bizce bu değişik kavram birleştirmeleri ve bağdaştırmalarıdır." (1974: 568) diyerek alışılmamış bağdaştırmaların şiirdeki önemine vurgu yapar.

Şair, alışılmış cümle yapılarını bozarak veya genel kabul gören dilbilgisel, anlambilimsel, göstergebilimsel kuralların dışına çıkarak yeni bir yapı ortaya koymaya çalışır (Abiç 2020: 148). Dilbilimde özelden genele doğru bir yönde ilerleyen anlam, dili kullanan şair için de aynıdır. Aksan'a göre; şiir dilinde etkili ve coşkulu anlatımlarda soyut ve somut kavramların bir araya getirilmesi, dili zorlayan ve onun anlatım gücünü gösteren birleştirmelerin olması şiirde karşımıza alışılmamış bağdaştırma olarak çıkmaktadır (1987: 90). Dilde somutlaştırma olarak ifade edilen bu durum soyut kavramların daha canlı, daha somut anlatılabilmesi maksadıyla onların somut nesnelerle bağdaştırılarak tamlamalar oluşturmasıdır. Böylece şair, yarattığı yepyeni tasarım ve duygu değerleriyle okuyucu/dinleyici üzerinde etkili olan kelime birleşimleri ve dilde alışık olunmayan kalıplarla şiir diline estetik bir değer katar (Keklik 2013: 1808). Bunu yaparken de hayal gücünü ve dil yeteneğini yaratıcılığıyla birleştirerek orijinalliği yakalamalıdır. Bu açıdan bakıldığında alışılmamış bağdaştırmaların şiirde genel kabul gören kullanımların dışında kalan şaire özgü orijinal kullanımlar olduğunu söylemek mümkündür. Ancak şunu da ifade

etmek gerekir; alışılmamış bağdaştırma daha önce hiç duyulmadık, görülmedik sözlerin söylenmesi ya da ilk kez biri tarafından kullanılması anlamına gelmez, bağdaştırılması yapı ve anlam bakımından güç kelimelerin bir araya getirilerek sanatlı ve orijinal bir ifade tarzı inşa etmesi mânâsına gelir (İpek 2013: 250). Bu bağlamda kişisel yorumun ve buluşun sonucu olan her bağdaştırma ile şairin üslubuna dair önemli ipuçlarına ulaşmanın yanında dönemin zihniyeti, fikir akımları, sosyoekonomik şartları hakkında da bilgilere ulaşılabilir (Karaduman 2020: 293).

Şiir dilinde insanın duygu yönünün ağır bastığı bildirilerin en etkili örneklerine rastlanır. Gönderen alıcıya bir mesaj (bildiri) gönderir ve bu mesaj alıcının zihninde tekrar yaratılır. Gönderilen mesaj okuru/alıcıyı estetik bağlamda sarsar ve bir güzellik duygusu uyandırır. Bu doğrultuda alıcının başka bir ifadeyle okuyucu/dinleyicinin şairin yansıtmak istediği duygu, düşünce, imge ve görüntüleri iyi algılayabilmesi her şeyden önce şiirdeki söz varlığını iyi bilmesine bağlıdır. Klâsik Türk şiirini okuyan kişilerin de şiirdeki kelime ve tamlamaları, mazmunları, beyitlerdeki sanatları tanıyıp çözmesi gerekir.

Türk şiirinin bütün dönemlerinde olduğu gibi klâsik Türk şiiri geleneğinde de şairler yeni hayaller ve imajlar yakalamaya çalışırken alışılmamış bağdaştırma olarak nitelenebilen terkiplerin özgün örneklerini ortaya koyar. Belirli imgesel ve yapısal kalıplar içinde kendini var etmeye çalışan şair, estetik düzlemde de kendini var etmek için dilbilim, göstergebilim ve anlambilimin imkânlarından yararlanır (Abiç 2020: 150). Geleneğin çizdiği sınırlar içinde bîkr-i mânâyâ ulaşabilmek için şair tarafından seçilen her kelimenin bir seçilme sebebi, kendine has bir anlam dünyası vardır. Beyitte kullanılan kelimeler çeşitli söz sanatlarını gerçekleştirmek, diğer kelimelerle bağlantılı olarak çeşitli çağrışımlarla, anımsatmalarla ve sesin sağladığı ahenkle etkili hâle gelmektedir (Aksan 2013: 72). Klâsik Türk şiirinde hemen her beyitte çeşitli mazmunlar etrafında gerçekleşen istiare, teşbih, mecaz gibi söz sanatlarında, sıfatların aykırı kullanımıyla cümle veya daha çok söz öbeklerinde alışılmamış bağdaştırmalar gerçekleşir. Bu açıdan bakıldığında klâsik Türk şiirinde kullanılan alışılmamış bağdaştırmaların özellikle istiare ve teşbihlerle sıkı bir bağa sahip olduğu görülür. Şiirde bu sanatlardan hareketle soyut ve somut ilişkisi alışılmamış bağdaştırmalarla daha çarpıcı ve etkileyici hâle getirilir. Dilin sınırlı sayıdaki söz varlığıyla şair tarafından oluşturulan tamlama ve kelime grupları bu sanatlarla beraber yeni imajlar yaratılmasını sağlar. Şiirde anlamsız gibi görülen herhangi bir

taamlama ya da kelime grubu aslında şair tarafından yüklenen yeni bir anlama kavuşur. Örneğin Klâsik Türk şiirinde saç renk, koku ve şekil bakımından çeşitli hayal, benzetme ve tasavvurlar içinde yer alır ve beyitlerde bu hususlardan birkaçı bir arada zikredilir. Genel olarak bakıldığında klâsik Türk şiirinde saç siyahtır, misk ve amber kokuludur, şekli halka halka, dağınık ve perişandır. Bundan dolayı saç âşığı tutsak eden zincire, çevgana, kemende, geceye, küfre ya da sümbüle benzetilir (Kurnaz 1996: 214-231). Klâsik Türk şiiri geleneğinde saçın şekil itibarıyla zincirle bağdaştırılması yinelenen benzetme olarak yerleşip kalan herkes için ortak ve doğal bağdaştırmadır ancak saçın soyut bir kavram olan muhabbet ile (gîsû-yı mahabbet) bağdaştırılması alışılmışın dışına çıkmaktır. Yine uyku kokusu, tebessümün rengi gibi taamlamalar mantığa aykırı görüntü sergiledikleri için alışılmamış bağdaştırma olarak nitelenebilir. Çünkü gülümsemenin rengi, uykunun kokusu olmaz, bu sebeple bu tür bağdaştırmalar aynı zamanda anlamsal sapma olarak da değerlendirilir. Bu sayede şair, dilin imkânlarından en geniş ölçüde yararlanır ve yeni ifadelerle dili zenginleştirir.

Klâsik Türk şiirinin ve döneminin bütün özelliklerini şiire yansıtan Nedim de şiirlerinde kendine özgü alışılmamış bağdaştırmaları türlü çağrışımsal zenginlikler oluşturacak şekilde kullanır.

Nedim'in Gazellerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar

Nedim, Klâsik Türk edebiyatında büyük şairlik yeteneği, geniş kültür birikimi, şiire getirdiği yenilikler ve kendine has üslubuyla sadece XVIII. yüzyılın değil Türk edebiyatının en büyük şairlerinden biridir. Bu çalışmada Nedim'in gazellerinde görülen alışılmamış bağdaştırmalar üzerinde durulacaktır. Çalışmaya esas olarak Muhsin Macit'in 2017'de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından e-kitap olarak yayımlanan baskısı esas alınmıştır. *Nedim Divânı*'nda 166 gazel incelenerek alışılmamış bağdaştırmalar tespit edilmiştir. Alışılmamış bağdaştırmalar incelenirken metaforlar, soyut- somut anlatımlar, sözcüklerin duygu değerlerinden hareketle ortaya konan simgesel ifadeler açısından değerlendirme yapılmış bunların şairin gazellerinde nasıl bir etki yarattığı aşağıdaki örnek beyitlerle açıklanmıştır. Örnek beyitler verilirken Divân'daki gazel numarası ve kaçınıcı beyit olduğu parantez içinde gösterilmiştir.

Zülfün hayâli cây edeli çeşmim olmadı
Gîsû-yı hâb şâne-i müjgâne âşinâ (G. 1/2)

“Zülfünün hayali, gözümü yer edineli uyku saçı, kirpik tırağına âşina olmadı.”

Âşık için sevgilinin zülfünü görmek mümkün değildir, ancak onun hayaliyle teselli bulur. Âşık geceleri sevgiliyi düşünmekten, onu hayal etmekten ve aşk derdinden uyuyamaz bu nedenle âşığın uykusu dağınıktır. Klâsik şiirde âşığın uykularının dağınık olması gibi sevgilinin saç da perişan ve dağınık olarak tasavvur edilir. Uyku saçının kirpik tarağına (şâne-i müjgân) tanıdık olmaması âşığın gözünü kırpmadığını ve sevgilinin saçını hayal ettiğini ifade eder. Nedim, bu beyitte “gîsû-yı hâb” (uykunun saç) ve “şâne-i müjgân” (kirpik tarağı) tamlaması ile alışılmamış bağdaştırma yapmıştır. Birinci tamlamada soyut olan uyku kelimesi, somut bir kelimeyle birleştirilmiştir. İkinci tamlamada ise şair, şekil ilgisiyle kirpikleri tarağa benzetir.

Bir hâb-ı perişâne müjem olmadı mahrem
Küncide degil şâneye gîsû-yı mahabbet (G. 11/4)

“Dağınık uykuya kirpiğim, gizli olmadı. Muhabbet saçı tarağa köşe değil.”

Daha önce “gîsû-yı hâb” tamlaması içinde kullanılan “gîsû” bu beyitte soyut kavram olan “mahabbet” kelimesiyle bağdaştırılmıştır. “Gîsû-yı muhabbet” (muhabbet saç) tamlaması da alışılmamış bağdaştırmaya örnek teşkil eder. Âşığın kirpiklerinin dağınık olması onun bir an bile uyku yüzü görememesiyle ilgilidir. Nedim, “hâb-ı perişân” ile zülfün dağınıklığı arasında ilişki kurmuştur. Muhabbet gîsûsunun tarağa sıkışmamasından kasıt ise âşığın kirpiklerinin onunla bir araya gelememiş olmasıdır.

Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sana
Mey süzülmüş şişeden ruhsâr-ı âl olmuş sana (G. 2/1)

“Nezaket haddeden geçmiş, sana boy bos olmuş; şarap şişeden süzülmüş sana kırmızı yanak olmuş.”

Nedim, beyitte sevgilinin güzellik unsurları olan boy ve yanağı kendine has ince hayallerle birleştirir. Hadde, madenleri inceltmek için kullanılan bir alettir. Nedim beyitte soyut bir kavram ve davranış biçimi olan nezaketi haddeden geçirir. Sözlükte zariflik, incelik, naziklik (Devellioğlu 2008: 832) anlamına gelen nezaket kelimesi, Nedim’in şiirinde adeta yok derecesinde incelererek sevgiliye boy olur. Nezaketin haddede inceltilmesi ve sevgiliye boy olması alışılmamış bağdaştırmadır. Beytin ikinci mısraında ise şair şarabın rengi ile sevgilinin yanağının kırmızılığı arasında ilgi kurar.

Bûy-ı gül taktır olunmuş nâzın işlenmiş ucu
Biri olmuş hoy birisi dest-mâl olmuş sana (G. 2/2)

“Gül kokusu damıtılmış, nazın ucu işlenmiş; biri sana ter, birisi de mendil olmuş.”

Gül suyu elde etmek için gül, imbikten geçirilerek özel bir işleme tabi tutulur. Ancak gülün kokusunun damıtılarak sevgilinin teri olması şairin hayal âleminde şiir dilinde mümkündür. Aynı şekilde nazın ucunun işlenip sevgiliye mendil olması da gerçek hayatta mümkün değildir.

Bilindiği gibi kumaş parçalarının etrafı işlenerek mendil yapılır. Sevgilinin nazı bir kumaş gibi düşünülerek istiare yapılmıştır. Burada nâz istiare yoluyla beyaz kumaş gibi algılanmıştır (Macit 2016: 111).

Beyitte soyut kavramlar, somut kavramlarla bir araya getirilerek alışılmamış bağdaştırma yapılmıştır.

Kaddın ki ceş-i işveye şâhım alem çeker
Mushaf komak ferâzına hattın değil aceb (G. 7/3)

“Şahım! Senin boyun ki işve ordusuna alem çeker, hattın (ayva türleri) ucuna Mushaf konulsa buna şaşılmaz.”

Beyitte sevgilinin boyu, mızrağa benzemesi sebebiyle işve askerlerinin bayraktarlığını yapmaktadır. Burada sevgilinin işvesi çokluğu yönüyle orduya teşbih edilmiştir, ordudaki asker sayısı kadar sevgilide işve ve naz vardır. Nedîm, beyitte işveyi asker yapıp bir savaş meydanı tasavvur ederek alışılmamış bağdaştırma yapar. İşve askerleri âşığın gönlünü fethetmektedir. Sevgilinin mızrak gibi olan kaddinin ucuna Mushaf gibi olan yüzünü konulsa buna şaşmamak gerekir. Bu beyit, anlam çağrışımları ve yaptığı göndermeler yönünden oldukça önemlidir. Beyitte İslam tarihinde Sıffin Savaşı sırasında geçen Hakem Olayı'na telmih yapılmıştır. Hz. Ali ile Muaviye arasında geçen savaşta iki tarafın arasında Kur'an'ın hakem olarak tayin edilmesi üzerine mızrakların ucuna Kur'an sayfaları asılmıştır (Pala 2004: 29). Beyitte sevgilinin boyu uzunluğu dolayısıyla mızraklara, yüzü Kur'an'a, yüzündeki ayva tüyleri ise Kur'an ayetlerine teşbih edilmiştir.

Ser-mest yatur künc-i dimâğında safâdan
Mecnûnu serâsime eden bûy-ı mahabbet (G. 11/3)

“Mecnun'u şaşkın eden muhabbet kokusu, aklımın köşesinde eğlenceden sarhoş yatar.”

Beyitte şair, Leyla ile Mecnun hikâyesine telmih yapmıştır. Mecnun'u sersem eden, kendinden geçirip çöllere düşmesine neden olan aşk kokusu, âşığın aklının köşesinde sefa ile sarhoş yatmaktadır. Aşkın kokusu olmaz, şair burada aşkı kokuyla somutlaştırmıştır. Şair, gelenekten kopmadığını aklının köşesinde aşk kokusunun hâlâ yattığını belirterek bu durumu hatırladığını ifade etmiştir.

'Aceb ne bezmde şeb-zindedâr-ı sohbet idin
Henüz nergis-i mestinde bûy-ı hâb kokar (G. 16/3)

“Acaba hangi mecliste gece sohbet edip uyumadın? Sarhoş gözünde hâlâ uyku kokusu kokar.”

Bezm; sevgilisi, sâkîsi, mutribi, gazelhanı, içkisi ve mezesiyle şairlerin en rağbet ettikleri durumlardan biridir. Bezmde herkes yere bir daire oluşturacak şekilde yan yana oturur, sâkî elinde büyük bir kadeh ile ortada döner ve herkese aynı içki

kadehinden şarap ikram eder. Bazen ortada dönen yalnızca kadeh olur ve herkes gam ve kederinden kurtulur, coşar, eğlenir, sohbet eder (Pala 2004: 81).

Sevgili de içki meclisine gitmiş, orada sabaha kadar sohbet edip eğlenmiş ve kadeh arkadaşlığı yapmıştır. Şair bunu sevgilinin gözündeki uyku kokusundan anlamaktadır. Beyitte “bûy-ı hâb” (uyku kokusu) tamlamasını oluşturan her iki kelime de soyuttur. Uykunun kokusu olmaz; ancak şair bu iki kelimeyi bir arada kullanarak mânâyı etkili bir hale getirmiştir. Bir önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de şair, “bûy” kelimesini “hâb” ile kullanarak alışılmamış bağdaştırma yapmış ve orijinal bir söylem oluşturmuştur.

Aynı gazelden alınan aşağıdaki beyitte ise “hûn-ı intihâb” (seçme kanı) tamlamasıyla alışılmamış bağdaştırma oluşturulmuştur.

Nedîm sen yine ma'nî-şikâflıkda mısın
Ki nevk-i tiğ-i kalem hûn-ı intihâb kokar (G. 16/7)

“Nedîm! Sen yine ince mânâlar mı bulup çıkarıyorsun, çünkü kalem kılıcının sivri ucu (mânâları) seçme kanı kokuyor.”

Şair kendisini tecrit ederek kendisine sesleniyor ve sen yine yeni mânâlar arama bulma çabası içinde kalem kılıcının ucunu kana buladın, diyor. Sen ne kadar yeni mânâlar bulmaya çalışsan da kırıp parçalasan da her şey söylenmiş. Şair, kalemini kılıca benzetmiştir. Kılıcın ucu sivri olduğu için bir canlıya değdiğinde orayı keser ve ucuna kan bulaşır, kalem de yazarken kâğıdı deler bu ikisi arasında teşbih yapılmıştır. Beyitte şair mânâyı ete kemiğe büründürüyor. Bu da mânâ ararken çıkan kan kokusundan anlaşılıyor.

Büydan hoş rengden pâkizedir nâzûk tenin
Beslemiş koynunda gûyâ kim gül-i ra'nâ seni (G. 154/2)

“Nazik tenin kokudan daha hoş, renkten daha temizdir, gül-i ranâ güya seni koynunda beslemiş.”

Beyitte nazlı ve serviden uzun boylu olan sevgilinin kokusu ve teni tasvir edilmektedir. Sevgilinin nazik teni kokudan daha hoş, renkten daha temizdir. Bu hâliyle sanki sevgiliyi gül-i ranâ, koynunda beslemiştir. Koynunda beslemek anneye ait özelliktir. Annenin çocuğunu koynunda beslemesi gibi gül de sevgiliyi koynunda beslemiş, büyütmüştür. Beyitte gül-i ranâ kişileştirilmiştir, aynı zamanda istiare yapılmıştır.

Nedîm, sevgilinin tenini, koku ve renk ile kıyaslamış ve her ikisinden de güzel olduğunu ifade etmiştir. Söyleyiş olarak “rengden pâkîze” oluş alışılmamış bağdaştırmadır. Çünkü bir şeyin temiz ya da kirli olması rengi tavsif edebilecek bir ifade değildir.

Bu gün gördüm Nedimâ geçdi bin nahvetle dil-dârın
Kirişme dâmenin destin hınâ-yı hüsn ü ân tutmuş (G. 53/8)

“Ey Nedim! Bugün sevgilini gördüm, bin kibirle geçti. İşveli eteğinin elini güzellik kınası tutmuş.”

Şair kendini tecrit ederek Nedim'e seslenir ve bugün onun sevgilisini gördüğünü söyler. Sevgilinin kınalı elleri eteğini tutmuş işveyle geçmektedir. Beyitte Nedim, etrafında gördüğü gerçekte var olan bir sevgiliden bahsetmektedir.

Beyitte kullanılan “kirişme dâmen”, sevgilinin eteğinin nazdan olduğunu ifade eder. Bu bağlamda teşhis sanatıyla birlikte alışılmamış bağdaştırma yapılır. Beyitte “tutmuş” ifadesi hem sevgilinin eline güzellik kınası yakmasını hem de eliyle eteğini tutmasını ifade eder. Ayrıca beyitte kirişme (naz), dâmen (etek) ile hüsn ü ân (güzellik) ise hınâ (kına) ile somutlaştırılır.

Hezârı sanmanız hâbide zîr-i bâle minkârın
Hayâl-i gonce-i sir-âbın istişmâm için saklar (G. 19/4)

“Bülbülü, gagası kanadının altında uykuya dalmış sanmayın, (kendini) taze goncanın hayalini koklamak için saklar.”

Beyitte âşık bülbüle, sevgili ise taze goncaya benzetilmektedir. Şair, bülbülü kanadının altında uyumuş sanmayın diyerek okuru uyarır. Bülbülün başının kanadının altında olması hüsn-i talil sanatıyla taze gonca olan sevgilinin hayalini koklamak için saklamasına bağlanmıştır. Burada şair hayali koklamak ifadesiyle alışılmamış bir bağdaştırma yapar ve orijinal bir söylemde bulunur. Çünkü hayal soyut bir kavramdır ve kokusu yoktur.

Geçüp gitmekde ömrüm derd ü mihnet gibi şeylerle
Müşerref olmadı kasr-ı emel ferhunde-peylerle (G. 144/1)

“Ömrüm derd ve sıkıntı gibi şeylerle geçip gitmektedir, emel köşkü ayağı uğurlu olanlarla müşerref olmadı.”

Şairin emel köşküne ayağı uğurlu olanlar teşrif etmedikleri için ömrü derd ve sıkıntı gibi şeylerle geçip gitmektedir. Beyitte soyut olan “emel” kavramı köşk ile bir araya getirilerek somutlaştırma yoluyla alışılmamış bağdaştırma yapılmıştır. Beyitte istek köşküne gelerek orayı şerefliendirecek kişi, sevgili olabileceği gibi şairin hamileri olan III. Ahmet ve Sadrazam İbrahim Paşa olarak da düşünülebilir.

Dediler şehr-i nâz-âbâd içinde işve sükunda
O tâcir-beççe bir dükkân-ı istiğnâya girmişdir (G. 30/3)

“O, tâcir çocuğu nazla dolu şehir içinde, işve çarşısında istiğna dükkânına girdi, dediler.”

Beyitte kullanılan teşbihler Nedim'in muhayyilesinin inceliğini göstermektedir. Şair, nazla imar edilmiş bir şehir tasavvur eder. O naz şehrinin pazarları işve, dükkânları

ise istiğnadır. Şair sevgilinin vasıflarını şehre atfederek aynı zamanda “şehir, sük, tâcir ve dükkân” gibi kelimeleri arasında tenasüp yapmaktadır.

Beyitte yer alan şehri-nâz-âbâd (naz şehri), işve sūku (cılve çarşısı), dükkân-ı istiğnâ (tokluk dükkânı) gibi ifadeler alışılmamış bağdaştırmalar olup Nedim’e has kullanımlardır. Bu tamlamalarda soyut kavramlar somut unsurlarla bir araya getirilir.

Reşk-i fûrûğ-ı ârızı bir dâğ-ı derddir
Kim onu çarh tâ ciger-i âftâba kor (G. 32/3)

“Yanağının parlaklığını kıskanmak bir dert yarasıdır ki onu felek ta güneşin ciğerine koyar.”

Klâsik Türk şiirinde aşğın ciğerinde ve gönlünde aşk derdiyle sürekli ateşler yanar. Bunun sonucu aşğın gönlünde yaralar oluşur. Yaranın kırmızı ve kanlı oluşu yanağın ve ateşin rengini çağrıştırır. Beyitte ciger-i âftâb tamlaması ile ciğer ve güneş arasında renk ve sıcaklık ilgisi bakımından alışılmamış bağdaştırma yapılır. Aynı zamanda güneş insana teşbih edilerek teşhis sanatı yapılır.

Meger fevvâreden âb-ı letâfet sıçramış çıkmış
O rûbte kâmet-i ber-cesten ey şûh-ı cihan vardır (G. 42/6)

“Ey cihanın şûhu! Senin seçkin boyun o derece ki sanki fiskiyeden letafet suyu sıçrayıp çıkmıştır.”

Nâzî âb etmiş de bir fevvâre resm etmiş hayâl
İşte ol sudur atılmış kâmetin olmuş senin (G. 72/2)

“Hayal, nazı su etmiş de bir fiskiye resmetmiş, işte o su atılmış senin boyun olmuş.”

Klâsik Türk şiirinde sevgilinin boyu çoğunlukla servi ve şimşâda benzetilir. Boyun fiskiyeden fırlayan suya teşbihi ise ilk olarak Nedim’in şiirlerinde görülür. Yukarıdaki iki beyitte sevgilinin boyu/endamı düzgün, güzel ve uzun olması dolayısıyla fiskiyeden fışkıran suya benzetilerek alışılmamış bağdaştırma yapılır. Yine ilk beyitte soyut ve somut kelimelerin bir araya getirilmesiyle yapılan âb-ı letâfet tamlaması da alışılmamış bağdaştırmadır.

Miyan hayâl gibi ince kâmeti mevzûn
Aceb nişanlayacak beyt-i intihâb olmuş (G. 51/3)

“Bel hayal gibi ince boyu da ölçülü, şaşılacak şey nişanlayacak, seçilmiş beyit olmuş.”

Nedim yukarıdaki beytinde sevgilinin belinin hayal gibi ince, boyunun ise düzgün olduğunu söyleyerek bu hâliyle onun seçilecek en güzel beyit olduğunu belirtir. Belin hayal olarak nitelenmesi, olmaması yanında sözün ince hayal olması olarak da düşünülebilir. Bu anlamda yeni bir söyleyiş olup alışılmamış bağdaştırmadır.

Değil çeşm-i kebûd ol ebruvânın zîr-i tâkında
İki âvâre kumrîdir ki gelmiş âşıyan tutmuş (G. 53/2)

“O, kaşlarının kemeri altında, mavi göz değil, gelip yuva yapmış iki avare kumrudur.”

Yukarıdaki beyitte sevgilinin kaşları altındaki mavi gözleri iki avare kumruya benzetilmiş ve onların bir yuva oluşturduğu kurgusu tasvir edilmiştir. Klâsik Türk şiirinde sevgili siyah gözlüyken Nedim’de sevgili mavi gözlüdür, bu gözlerin bakımından kumruya benzetilmesi ise bîkr-i mânâ özelliği taşımaktadır. Beyitte kumruların çift hâlde dolaşması ve eşlerine sadık olmaları yanında renk ilgisi kurulmuştur. Kumruları avare olarak niteleyen şair, bunların sevgilinin kaşları altında yuva yaptığını ifade eder. Avare; başıboş, serseri, işsiz, perişan (Devellioğlu 2008: 53) anlamında kumrunun sıfatı olarak kullanılır.

Şöyle pinhan gidesin küyuna cânânın kim
Râh ola hem-demin ammâ o da hâbîde gerek (G. 55/3)

“Sevgilinin köyüne şöyle gizli gidesin ki arkadaşın yol olsun ama uykuda olsun.”

Beyitte âşığın sevgilinin köyüne giderken tek başına gitmesi tavsiye edilir. Öyle ki giderken arkadaşı sadece yol olmalı ve o da uykuda olmalı. Yolun uyuması hayali alışılmamış bağdaştırmadır. Uyumak canlılara ait bir özellikken şair bu özelliği yola yüklemiş ve teşhis yapmıştır.

Sanma pür-şeb-nem gülü sâki-i ebr-i nev-bahâr
Etdi lebrîz-i arak peymânesin bûlbûllerin (G. 63/4)

“Gülü şebnem dolu sanma, ilkbahar bulutunun sâkisi bûlbûllerin kadehini ağzına kadar rakıyla doldurdu.”

Beyitte gül, üzerindeki çiğ taneleri sebebiyle rengi ve şekli bakımından rakı dolu kadehe benzetilmiştir. Çiğ taneleri sabahleyin ve özellikle baharda çiçekler üzerine düşer. Bulutları sâkiye benzeten Nedim, kadehi de şarap yerine arakla doldurur. Beyitte sâkî, kadeh, arak kelimeleri arasında tenasüp yapılmıştır. Beyitte bulutların sâkiye, üzerinde çiğ taneleri olan gülün arak dolu kadehe benzetilmesi alışılmamış bağdaştırmadır.

Topukların göricek mest olup safâsından
Pabuç gibi açılıp kaldı ağzı haffâfın (G. 65/3)

“Sevgilinin topuklarını görünce mest olup safasından haffafın ağzı papuç gibi açık kaldı.”

Haffâf, ayakkabı, terlik vs. yapan ve satan kişidir (Devellioğlu 2008: 310). Beyitte Nedim, sevgilinin topuklarının güzelliğini gören bir ayakkabıcının perişan hâlini, ağzı yırtılmış pabuca benzetir. Bu teşbih Nedim’e has bir kullanım olup alışılmamış bağdaştırmadır.

Beyitte mest ifadesi de hem kendinden geçme, sarhoşluk hem de ayakkabı anlamında tevriyeli kullanmıştır. Bu bağlamda pabuç, haffaf, topuk kelimeleri ile birlikte kelimenin uzak anlamı olan ayakkabı da düşündürülmüştür.

Çeh değil sib-i zenahdânında yer kalmış Nedîm
Zahm-i engüş-ti nigâh-ı intihâbından senin (G. 67/6)

“Nedîm! Sevgilinin elma gibi olan çenesindeki çukur değildir. Senin seçkin bakışının parmağının açtığı yaradan kalan izdir.”

Klâsik şiirde sevgilinin çenesi, çoğunlukla çukura, renk ve şekil yönünden de elmaya benzetilir. Nedîm, beyitte sevgilinin çenesine dair yapılan bu benzetmeleri hatırlatmakla birlikte çenedeki çukurluğun onun seçme bakışının parmağından kalan iz olduğunu ifade ederek hüsn-i talil yapar. Beyitte soyuttan somuta bir geçiş söz konusudur. Seçmek için yapılan bakışın parmağı vardır. Bu bağlamda zahm-i engüş-ti nigâh-ı intihâb tamlaması alışılmamış bağdaştırma değildir.

Nâz olur dem-beste çeşm-i nîm-hâbından senin
Şerm eder reng-i tebessüm la'l-i nâbından senin (G. 67/1)

“Senin yarı uykulu gözünden nazın nefesi kesilir, dili tutulur. Gülümsemenin rengi senin lal gibi kırmızı dudaklarından utanır.”

Sevgilinin yarı uykulu bakışı kendinden geçmiş, mahmur bakıştır. Bu bakış nazın bile nefesini kesmektedir. Sevgili utandığında da gülümser ve yüzü kızarır, şair bunu sevgilinin kırmızı dudaklarından tebessümün utanmasına bağlar. Beyitte naz ve tebessümün rengi kişileştirilir. Gülümsemenin rengi yoktur, ancak Nedîm, soyut kavramları somutlaştırarak farklı bir söyleyiş tarzı göstermekte ve alışılmamış bağdaştırma yapmaktadır. Bunun yanında nazın suskun oluşu da Nedîm’e has bir söylemdir.

Yine bâlîn-i hâb-ı işve zîr-i ser midir bilmem
Henüz ol tıfl-ı nâzım nakş-ı gül-bister midir bilmem (G. 87/1)

“Yine işve uykusunun yastığı (sevgilinin) başının altında mıdır, bilmem. O naz çocuğum gül yatağının nakşı mıdır, bilmem.”

Nedîm, beyitte sevgiliyi naz uykusunun yastığından başını kaldırmayan bir çocuk gibi tasavvur etmiştir. Onun gül döşeginin süsü olması çok küçük olması sebebiyledir. Beyitte soyut olan işve ve uyku sözcükleri somut olan bâlîn (yastık) ile somutlaştırılmış ve alışılmamış bağdaştırma yapılmıştır.

Sanmanız teb-hâledir la'linde bâd-ı âh-ı serd
Eylemiş yah-beste âb-ı gevher-i rahşendesin (G. 94/4)

“Soğuk âh rüzgârı, parıldayan inci suyunu dilberin lâl dudağında dondurmuştur; o uçuk sanılmamalıdır.”

Sert esen âh rüzgarları yüzünden sevgilinin lal gibi kırmızı olan dudağında bir su damlacığı donmuştur. Bu inci gibi görünen su damlacığı uçuk sanılmamalıdır.

Beyitte renk ve şekil ilgisi bakımından dudakta çıkan yara inci tanesine benzetilmiştir. Uçuğun parıldayan inci suyuna benzetilmesi alışılmamış bağdaştırmadır. Nedim, kelimelerin çağrışımlarından ustaca yararlanarak kendine has yeni hayaller oluşturmuştur.

Siyeh-mağz-ı cünûnum hülyâ-yı hâl-i dil-berden
N'ola zencirim olsa halka-yı mikrâz-ı berberden (G. 95/1)

“Sevgilinin beninin hayalinden, aklını kaybetmiş bir deliyim, berber makasının halkası zincirim olsa şaşılır mı?”

Sevgilinin beninin hayali âşığı deliye çevirmiştir. Beyitte benin siyah rengiyle aklını kaybetme mânâsında kullanılan siyah arasında ilişki kurulmuştur. Deliler zincire vurulur. Beyitte âşığı zincire vurmak için berber makaslarındaki halkanın bile âşığı bağlamaya yeteceği söylenmektedir. Şiirde zincir ile makasın tutma yerlerindeki yuvarlaklık, benzetme unsuru olarak kullanılmıştır. Ayrıca beyitte Mecnun kelimesinin “sevda mizacına galebe ederek akli bozulan kimse” olarak tanımlanması ve sevdanın kara/siyah (sevâd/esved) ile anlam bağı olmasının orijinal bir şekilde kullanıldığı görülmektedir (Çakıcı 2018: 71). Bu bağlamda şairin deliliği siyahla nitelemesi alışılmamış bağdaştırmadır.

Dahi gelmez kelâl ol neşter-i ser-tiz-i müjgâna
Felekler şişe-i haccâma döndü kanlı yaşımdan (G. 106/4)

“Kırpiklerin keskin neşterine yorgunluk dahi gelmez, felekler kanlı göz yaşımdan hacamat şişesine döndü.”

Haccam, hacamat eden, hacamatçıya verilen isimdir (Devellioğlu 2008: 305). Klâsik Türk şiirinde bu kelime daha çok tedavi amacıyla zikredilir. Bunun yanında âşık-maşuk ilişkisi noktasında da kavram kullanılır. Sevgili çoğu zaman bıkmadan, yorulmadan neşter gibi keskin bakışı ve kirpiğiyle âşığa eziyet eder onu yaralar. Beyitte bu yönüyle sevgili, âşığın vücudunu yarıp kan akıtmakta olan haccâma benzetilir. Âşığın gözünden akan yaşlar ise kanlı olması sebebiyle felekleri içi kanla dolu şişelere çevirir. Beyitte kırmızı renk ve şekil ilgisi bakımından felekler, hacamat şişelerine benzetilir. Bu bakımdan alışılmamış bağdaştırmadır.

Gelmiş hat-ı siyah ruhuna âh ey gönül
Semmûr hoş yakışmış o gül-pembe atlasa (G. 131/2)

“Ey gönül, âh aman (sevgilinin) yüzüne siyah ayva tüyleri gelmiş. O gül pembe atlasa, samur hoş yakışmış.”

Beyitte gönle seslenen şair, âh çekerek sevgilinin yüzüne siyah ayva tüylerinin geldiğini, bu hâliyle o gül pembe atlasa samurun çok yakıştığını ifade eder. Sevgilinin dış görünüşünün tasvir edildiği beyitte yanak rengi ve pürüzsüz olması sebebiyle gül pembe atlasa benzetilir. Yanak üzerinde çıkan ayva tüyleri ise samur kürk olarak

düşünülür. Aynı mazmun Divân'da başka beyit ve bentlerde de tekrar edilir. Kadınların samur kürk giymesi bu dönemde modadır (Ahmet Refik 1988: 175). Şair bunu şiirde sevgilinin güzellik unsuru ile birleştirerek orijinal şekilde ifade eder. Bu bağlamda hattın (ayva tüylerinin) semmûra benzetilmesi alışılmamış bağdaştırmadır.

Böyle bî-hâlet değildi gördüğüm sahrâ-yı aşk
Anda mecnun bîdler divâne cûlar var idi (G. 149/2)

“Benim gördüğüm aşk çölü, böyle kuru değildi; orada deli söğütler (salkım söğütler), çılgın ırmaklar vardı.”

Beyitte, Nedîm gördüğü aşk vadisini ırmakların aktığı, söğütlerin olduğu yeşil bir yer olarak tasvir eder. Ancak bu vadi artık kurumuş, çöle dönmüştür. Beyitte sahrâ, mecnun, divâne kelimeleri arasında tenasüp vardır. Şair bu kelimelerin çağrışım dünyasından faydalanarak Leyla ile Mecnûn hikâyesine de telmih yapmıştır. Beyitte geçen mecnun bîdler (deli söğüt), divâne cûlar (çılgın ırmaklar) alışılmamış bağdaştırmadır.

Sonuç

Şiir çözümlemelerinde kullanılan bir kavram olan alışılmamış bağdaştırmalar şiirde imgelem oluşturmak ve anlama derinlik katmak amacıyla başvurulmuş bir sapma çeşididir. Nedîm'in gazelleri üzerinde yapılan bu çalışmada Nedîm'in kullandığı alışılmamış bağdaştırmalar tespit edilmiştir. XVIII. yüzyılın yenilikçi şairi olarak anılan Nedîm hayallerini, duygu ve düşüncelerini ifade ederken şiir dilinin bütün imkânlarından faydalanır. Nedîm, gazellerinde günlük konuşma dilinde ve ortak dilsel mantıkta birbiriyle anlam ilgisi bulunmayan sözcükleri bağdaştırarak anlatımın güçlü ve estetik olmasını sağlayan pek çok alışılmamış bağdaştırma kullanır. Gazelerde genellikle terkip şeklinde yer alan bu alışılmamış bağdaştırmalar daha çok istiare, teşbih, mecaz gibi söz sanatlarıyla ve soyut-somut unsurların bir araya getirildiği isim ve sıfat tamlamaları yoluyla yapılır. Klâsik Türk şiirinde o zamana kadar pek görülmeyen, bîkr-i mânâ olma özelliği taşıyan bu tamlama ve yapılar şiirde başarıyla kullanılmıştır. “Tebessümün rengi, muhabbet gîsûsu, naz çocuğu, nazın nefesi, seçkin bakış, uyku kokusu, mecnun söğütler” gibi ifadeler alışılmamış bağdaştırma olmanın yanında Nedîm'e has söylemlerdir.

Yukarıda gazellerden alınan örneklerde de görüleceği gibi Nedîm, alışılmamış bağdaştırmalar için belirli kelimeleri sıklıkla kullanır. Bunlar “hâb, buy, naz” gibi soyut kelimelerdir. Bunun yanında Nedîm'in renk adlarını da sıfat olarak büyük bir ustalıkla kullandığı tespit edilmiştir. Tebessümün renginin olması, tenin renkten

pâkize olması, şebnemin renk ilgisi yönüyle rakıya benzetilmesi bunlardan birkaçıdır. İlk bakışta aralarında ortak bir yön bulunmuyor gibi görünen bazı bağdaştırmalar ise beytin bağlamı içinde kelimelerin çağrışım dünyasıyla daha anlaşılır hâle gelmektedir. Nedîm, günlük dildeki kelimelerle alışılmamış bağdaştırma oluşturarak okurun/dinleyicinin ilgisini canlı tutmayı başarmıştır.

Kaynaklar

- Abiç, Taylan (2020), “Nazım Hikmet’in ‘835 Satır’ Kitabında Alışılmamış Bağdaştırmalar Üzerine Bir İnceleme”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, S. 28, s. 147-162.
- Ahmet Refik (1988), *Hicri XII. Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200)*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Aksan, Doğan (1974), “Dilbilim Açısından Şiir”, *Türk Dili Dergisi*, S. 271, Ankara, s. 558-573.
- _____ (1987), *Türkçenin Gücü*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- _____ (1998), *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara: Engin Yay.
- _____ (2009), *Her Yönüyle Dil- Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____ (2013), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aktaş, Şerif (1993), *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çakıcı, M. Emre (2018), *Nedîm Divânı'nda Renkler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Devellioğlu, Ferit (2008), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dinçer, Aslıhan (2004), “Âşık Veysel'in Şiirlerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar”, *Türklük Bilimi Araştırmaları-XV*, Ankara, s. 231-242.
- İpek, Abdulmuttalip (2013), *Nedîm'in Sanatı Üzerine Bir Tahlil Denemesi*, Doktora Tezi, Elâzığ, Fırat Üniversitesi.
- Karaduman, Ruken (2020), “Neşâtî Divânı'nda Bir Anlamsal Sapma Çeşidi Olarak Alışılmamış Bağdaştırmalar”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö8 (Kasım), s. 291-306.
- Keklik, Murat (2013), “Dilbilimsel Açıdan Şiir Dili ve Bu Bağlamda Baki'nin Gazellerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar Duygu Değeri ve Uzak Çağrışımlar” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 8/9, Ankara, s. 1801-1818.

- Kul, Erdoğan (2008), “Şiir Dilinde Sapmalar ve Bir Uygulama”, *E-Jurnal of New World Sciences Academy*, S. 3, (3), s. 373- 389.
- Kurnaz, Cemal (1996), *Hayâlî Bey Divânı’nın Tahlili*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Macit, Muhsin (2016), *Nedîm. Hayatı, Eserleri ve Sanatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- _____ (2017), *Nedîm Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. E-kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>.
- Özünlü, Ünsal (2001), *Edebiyatta Dil Kullanımları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Pala, İskender (2004), *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Saussure F. De. (1998), *Genel Dilbilim Dersleri* (çev. Berke Vardar), İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Toklu, M. Osman (2003), “Alışılmamış Bağdaştırmaların Anlam Yapısı”, *II. Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri*, Çukurova Üniversitesi Yayınevi, Adana, s. 144-153.